

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ NIZOZEMSKÉ (1815–1830)¹

Sylva Sklenářová

Anexe Holandského království,² které existovalo v letech 1806–1810 a je muž vládl Ludvík Bonaparte, začlenila území Severního Nizozemí do Napoleonovy říše. Skončila tak jedna velice krátká etapa nizozemských dějin. Po ní následovalo mezidobí směřující ke vzniku Spojeného království nizozemského, je muž dějinný vývoj určil léta 1815–1830.

V červenci 1810 prohlásil dekretem Napoleon Holandské království za součást císařství. Amsterdam se stal třetím hlavním městem a vládu převzal Francouz Charles François Lebrun.³

Jednou z prvních změn uskutečněných během francouzského období nizozemských dějin se stalo zavedení občanského stavu. Do té doby se nizozemská jména skládala jen z křestního jména a ze jména otce, nebo matky, představující příjmení např. Jan Willemszoon (Jan, syn Viléma). Nyní si musel každý zvolit své vlastní jedinečné příjmení. Mnoho lidí myslelo, že je to jen dočasná záležitost. Dělati si z toho legraci a zvolili si příjmení jako Nix (Nic), Naaktgeboren (Narozen nahý). Také se objevovala příjmení vyjadřující protest proti novému systému, jako např. Zondergeld (Bez peněz), Vrijman (Svobodný muž). Ale nejednalo se o dočasnou záležitost, protože budoucí první nizozemský král Vilém I.⁴ tento stav přijal.⁵

Napoleonská vláda uvedla během krátké doby v život mnoho nových pravidel. Např. ve školách byly zavedeny povinné hodiny francouzského jazyka, bylo zakázáno vydávání novin nebo došlo k jejich zrušení. Některé listy mohly vycházet, ovšem pod přísnou cenzurou.

Státní dluh byl zmenšen na třetinu a pravidla kontinentálního systému byla plně realizována. V nizozemských přístavech se objevili francouzští celníci, kteří se plavili s nizozemskými rybáři. Navzdory velké kontrole se

¹ Studie je výstupem Institucionální podpory FF UHK 2011.

² VÍCE SKLENÁŘOVÁ, Sylva: *Ludvík Bonaparte a Holandské království (1806–1810)*. Hradec Králové 2008.

³ Charles François Lebrun (1739–1842), francouzský politik a ekonom. V roce 1799 jej Napoleon jmenoval třetím konzulem. Po Napoleonově pádu jej francouzský král Ludvík XVIII. jmenoval pair de France.

⁴ Vládl v letech 1815–1840.

⁵ JANSMA, Klaas – SCHROOR, Meindert: *10 000 jaar geschiedenis der Nederlanden*. Den Haag 1991, s. 276–277.

nadále dařilo pašovat, neboť celníci se nechali uplatit a kromě toho místní obyvatelé znali cesty, které Francouzi nebyli schopni objevit. Oficiální obchod však v podstatě skončil.

Nizozemí bylo ekonomicky vyčerpanou zemí již za příchodu krále Ludvíka v roce 1806. Císař byl tehdy přesvědčen o opaku a zemi velice zatěžoval svými ekonomickými nároky. Jen 40 miliónů státního dluhu si vyžádalo skoro veškerý její příjem, který činil 45 miliónů. Lov slanečků skomíral díky nařízení, že lodě nesměly být na moři déle než 48 hodin. Díky snížení státního dluhu na třetinu klesaly příjmy mnohých obyvatel země. Část průmyslu utrpěla těžké ztráty, po nějaké době nebyl stát schopen platit úředníky a učitele, takže došlo ke zvýšení daní.

Během několika let Nizozemí velmi zchudlo. Počet potřebných stoupel o více než 10 %, místně (např. v Amsterdamu) se dokonce jednalo i o 40 %. To vše nebyl král Ludvík schopen zvládnout. V roce 1810 během anexe se proto projevil mezi Nizozemci nepatrný odpor proti převzetí moci. Někteří novou situaci dokonce uvítali. V roce 1811 si přijel císař Napoleon prohlédnout svou novou zemi. Během své cesty zemí byl mnohými vítán, protože Nizozemci měli často poddajného ducha, pokud se jednalo o akceptování cizí moci. Ve stejný rok došlo ke změně nálady mezi obyvateli Nizozemí se zavedením tzv. konskripce – odvodu k vojsku. Za jeden rok muselo odejít do vojska 9 000 mužů, první skupina z celkového předepsaného počtu 28 000. Tato povinnost byla však vykoupitelná. Mnozí příslušníci vyšších tříd se mohli z této povinnosti vyplatit pomocí náhradníka. To znamenalo, že za sebe za cenu tři až deset tisíc guldenů poslali do vojska někoho méně urozeného. Vznikl i speciální trh s těmito propustkami, kde bylo možné takové dobrovolníky najít. Mnohé pojistné společnosti zavedly na trh novou formu pojištění proti povinné vojenské službě.⁶

Koncem roku 1812 přešlo obyvatelstvo v otevřený odpor. Napoleon utrpěl v Rusku porážku, při které zahynulo asi 15 000 nizozemských vojáků. Ve stejném měsíci oznámil, že Nizozemí musí císařství dodat 40 000 koní a v roce 1813 se počítalo s další konskripcí.

Další ránu pro Nizozemí představovalo oznámení Francie, že všichni muži mezi 20. a 60. lety se museli hlásit pro vytvoření mezinárodní gardy čítající 80 000 mužů, která měla bránit nizozemské pobřeží. Toto oznámení následovaly první známky nizozemského povstání. Leiden v dubnu obsadila skupina sedláků jako předzvěst širokého národního odporu. Vyšší třídy přešly do zbraně, když francouzská vláda v dubnu oznámila vznik Gardes d'Honneur, což byl čestný oddíl, a služba v něm se již nedala vykoupit.

⁶ Tamtéž, s. 277.

Doba císařství se pomalu nachylovala a v Nizozemí mezi tím vznikala základ nového království. Gijsbert Karel van Hogendorp,⁷ politik a státník, který dříve působil ve službách rodu Oranžských, byl zaneprázdněn sestavováním nizozemské vlády, která by po odchodu Francouzů převzala moc.⁸

Nizozemská vzpoura začala v Amsterdamu večer 15. listopadu 1813. V hlavním městě vzplály na mnoha místech celnice a dokonce i kasárna francouzských celníků. Generál Lebrun uprchl do Utrechtu, později do Gorkum a ještě později do Paříže. Velitel francouzských oddílů v Amsterdamu Molitor rozumně zvážil pobyt a raději uprchl. Sídlní město Den Haag Francouzi taktéž opustili. Stejný scénář povstání se odehrával skoro v celé zemi. Francouzi se spěšně stahovali a Nizozemci přebírali bez velkého odporu moc.

Ve čtvrtek 18. listopadu pozval do svého bytu v Haagu Van Hogendorp padesát starých regentů, aby dojednali dočasná opatření, která předcházela příchodu Vilém Oranžského. To již v jedné ze svých proklamací oznámil: „Alle aanzienlijken komen in de regeering. De regeering roept de prins uit tot de hoge overheid.“ (Všichni významní vytvoří vládu. Vláda vyzývá prince Oranžského k převzetí nejvyšší moci.)

O několik dní později vznikla dočasná vláda. Dlouho se však v ní regenti neodvážili přijmout místo z obavy před možným návratem francouzského vojska. Z toho důvodu pod vládním prohlášením stále jen dvě jména – Van Hogendorp a Adam François Jules Armand graaf van der Duyn van Maasdam.⁹ Kromě nich byl členem triumvirátu, připravujícího návrat Oranžských,¹⁰ i Leopold graaf van Limburg Stirum.¹¹

⁷ Gijsbert Karel van Hogendorp (1762–1834), nizozemský konzervativní politik, vystudovaný právník. V letech 1795–1813 nevykonával žádnou funkci. V roce 1813 hrál hlavní roli při návratu rodu Oranžských, 1813–1814 ministr zahraničních věcí, potom viceprezident Rady státu. Měl podíl na vzniku dvou ústav v letech 1814 a 1815. V letech 1816 až 1825 byl členem druhé komory generálních stavů, přičemž opakovaně kritizoval vládu krále.

⁸ JANSMA, K. – SCHROOR, M.: *c. d.*, s. 278.

⁹ Adam François Jules Armand graaf van der Duyn van Maasdam (1771–1848), také člen komise pro tvorbu ústavy v roce 1815. Potom působil jako guvernér jižní části provincie Holland, po roce 1840 samostatné provincie Zuid Holland, ačkoliv po tomto úřadu nikdy netoužil. V roce 1848 jej jmenoval král Vilém II. členem první komory Generálních stavů, aby se podílel na úpravě ústavy. V roce 1814 získal titul *jonkheer* a o rok později titul hraběte.

¹⁰ JANSMA, K. – SCHROOR, M.: *c. d.*, s. 279.

¹¹ Leopold graaf van Limburg Stirum (1758–1840), nizozemský politik a voják. Po sestavení prozatímní vlády v ní získal místo ministra války. Jeho úkol spočíval v udržování veřejného pořádku při odchodu Francouzů ze země. V roce 1815 obdržel Velký kříž Militaire Willems-Orde. Od roku 1833 do své smrti 1840 byl členem první komory.

Vojenské neúspěchy Napoleona Bonaparta našly odezvu i u v exilu žijícího syna posledního místodržícího Viléma V.,¹² Willema Frederika, budoucího krále Viléma I. Neúspěchem končící francouzské tažení do Ruska oživilo u Viléma Frederika myšlenku na návrat do vlasti. Odjel proto do Londýna, kde se snažil získat podporu pro své plány u anglického ministra zahraničních věcí Castlereagha.

Gijsbert Karel van Hogendorp vypracoval i návrh ústavy, která počítala s centrálně řízenou monarchií se silnou výkonnou vládou. Současně navrhl existenci tradičních provinciálních stavů, které měly jmenovat většinu místních zastupitelů a určovat své zástupce do Generálních stavů.¹³

Vilém Frederik se 30. listopadu 1813 vylodil v přístavu Scheveningen, odkud spolu s otcem v roce 1795 odjízďel do emigrace v Anglii. Poté odjel do Haagu, kde byl přijat regenty. Již 2. prosince 1813 obdržel v kostele Nieuwe Kerk titul „suverénní vládce“ (*soeverein vorst*) Spojeného Nizozemí.¹⁴ Tímto titulem měl být vyjádřen rozchod s oranžistickou minulostí, kdy vládce Nizozemí měl funkci místodržícího.

V prosinci 1813 ustavil Vilém patnáctičlennou komisi pod vedením Gijsberta Karla van Hogendorpa, která připravovala návrh nové ústavy. Van Hogendorpem dříve vypracované verze komise využila pro novou ústavu přijatou 29. března 1814. Vládcí přiznala velké pravomoci v mnoha oblastech jako např. ve správě financí, na poli zahraničních vztahů, při správě vojska a loďstva i kolonií, které království získalo zpět od Anglie. Cejlon (dnešní Srí Lanka), kolonie v jižní Africe a část Guyany (dnešní Britská Guyana) si však Angličané ponechali.

Ústava v sobě nesla rysy předcházejícího francouzského období. Jednotu reprezentovala osoba suverénního vládce s rozsáhlými pravomocemi. Amsterdam byl vybrán jako hlavní město, radnice na Damu za královský palác a Haag jako sídelní město vlády.¹⁵

Krátce po přijetí ústavy začal Vilém I. jednat s anglickým ministrem zahraničních věcí Castlereaghem o možném rozšíření Severního Nizozemí. Castlereagh si byl vědom toho, že posílené Nizozemí by tvořilo nárazník proti možné francouzské agresi. Dne 21. června 1814 došlo k uzavření tzv. londýnského protokolu, nazývaného také smlouva o osmi člancích, který taj-

¹² Vilém V. Oranžský (nebo Vilém V. Batávský) vládl jako místodržící v letech 1751–1795.

¹³ VAN DER HORST, Han: *Dějiny Nizozemska*. Praha 2005, s. 267.

¹⁴ *Grijs gehouden. De geschiedenis van Nederland en Vlaanderen in 1304 data*. Meulenhoff 2005, s. 158.

¹⁵ BANK, J. TH. M. – HUIZINGA, J. J. – MINDERAA, J. T.: *Nederlands verleden in Vogelvlucht. De Nieuwste tijd: 1813 tot heden*. Delta 3. Groningen 1993, s. 57.

ně podepsaly Rakousko, Anglie, Prusko a Rusko. Řešil znovusjednocení spojených provincií (Severního Nizozemí) s tehdejší Rakouským Nizozemím a arcibiskupstvím lutyšským.¹⁶

Během vídeňských jednání uprchl v březnu 1815 Napoleon Bonaparte z ostrova Elba a znovu se chopil moci ve Francii. Jeho stodenní císařství utrpělo v bitvě u Waterloo v dnešní Belgii 18. června 1815 definitivní porážku. Císař byl deportován na ostrov Sv. Heleny při pobřeží Afriky, kde v roce 1821 zemřel.

Napoleonův útěk z Elby urychlil sjednocení Nizozemí. Ještě před bitvou u Waterloo se 16. dubna 1815 Vilém I. nechal prohlásit za krále Spojeného Nizozemí. Tuto volbu později potvrdili evropští vládcové a spolu s ní posvětili i nové hranice Nizozemí. Za ztrátu Jižního Nizozemí získalo Rakousko jako náhradu Benátsko. Vilém I. musel odstoupit ve prospěch Pruska své rodové území Nassau v Německu, avšak získal Lucemburské velkovévodství. Druhá mírová smlouva uzavřená 20. listopadu v Paříži rozšířila území království o Bouillon, Chimay, Philipville a Mariënbourg.¹⁷

Spojené království nizozemské se správně dělilo na 17 provincií: Antwerpen, Drenthe, Friesland, Gederland, Groningen, Henegouwen, Holland, Limburg, Luik, Namen, Noord – Brabant, Oost – Vlaanderen, Overijssel, Utrecht, West – Vlaanderen, Zeeland, Zuid Brabant (který se v roce 1831 přejmenoval na Brabant). Království tvořilo kromě toho personální unii s Lucemburským velkovévodstvím, v němž král Vilém I. vládl jako velkovévoda.

Obě Nizozemí si však byla po staletí odluky vzdálená. Sjednocení severu a jihu tak s sebou přineslo hlavně problémy. Velká část obyvatelstva nového státu vyznávala katolickou víru, zatímco král, jak stálo v ústavě, musel být členem reformované církve. Vedle náboženské rozdílnosti mezi oběma zeměmi byla viditelná i rozdílnost jazyková, neboť francouzština nebyla na území dnešní Belgie jazykem vyšších vrstev, ale i obyčejných lidí.

Hlavním městem království zůstal Amsterdam, sídlem krále palác na Damu. V novém království existovala dvě vládní centra – Den Haag a Brusel. Vláda sídlila vždy jeden rok v jednom městě a následující ve druhém. Tento střídavý systém byl však náročný pro úředníky, protože buď museli vlastnit domy v obou městech, nebo se pravidelně stěhovat.

Spojení obou zemí v jeden státní útvar s sebou přineslo potřebu úpravy ústavy. Nová ústava z roku 1815 již neobsahovala určení o víře vládce. Na jejím základě byly zvoleny nové Generální stavy. Navzdory většímu počtu obyvatel v jižních zemích jejich zastoupení v Generálních stavech bylo stej-

¹⁶ *Grijs gehouden, c. d.*, s. 158.

¹⁷ Tamtéž.

né, 55 ze severu a 55 z jihu. V severních provinciích království žily v té době přibližně dva milióny obyvatel, v jižních provinciích skoro tři a půl miliónu. Druhou komoru generálních stavů tvořilo 110 členů.

První komora se skládala ze 40 až 60 členů z řad tradiční i nové šlechty. Většina z nich vděčila za své zvolení králi, který je jmenoval na doživotí. První komora měla zákonodárnou funkci. Zasedání generálních stavů se konala střídavě v Bruselu a Haagu, přičemž zasedání Druhé komory byla veřejná. Rozdělení křesel nebylo na jihu považováno za čestné, protože v Belgii žilo více voličů. Stejně tak byli obyvatelé jihu nespokojeni s volbou hlavního města, kdy místo předpokládaného Bruselu se jím stal Amsterdam.

Návrh nové ústavy byl v Severních provinciích generálními stavy přijat, na jihu však byla situace jiná. Zde se k ní muselo vyslovit 1607 notáblů.¹⁸ Hlasování bylo přítomno 1323 a 796 z nich se vyjádřilo proti jejímu přijetí. Z hlasů proti se rekrutovalo 126 notáblů, kteří měli námitky pouze proti rovnoprávnosti všech církví v zemi. Toto rozhodnutí mělo znamenat nepřijetí předloženého návrhu ústavy. Díky manipulaci s hlasy však král dokázal přeměnit porážku ve vítězství. Spočítal totiž hlasy těch, kteří nehlasovali, jako by dali své hlasy pro.¹⁹

Ekonomický a sociální vývoj

Ekonomicky se obě části království potýkaly s problémy, avšak každé části se dařilo jinak. Především sever se zpočátku musel vyrovnat s velkou nezaměstnaností a bídou, což se díky přílivu britského zboží nedařilo moc eliminovat. Jeden z devíti obyvatel žil z podpory, která sotva stačila na přežití. Zesláblé dělníky nahradili vyškolení dělníci z jiných zemí Evropy, což nezaměstnanost posilovalo.

Pomocí Dobročinné společnosti (*Maatschappij van Weldadigheid*) založené v roce 1818 z iniciativy generála Johannese van der Bosche²⁰ a s podporou krále byly vybudovány na hranicích Noordwest – Overijssel a Zuidwest – Drenthe osady Frederiksoord, Willemsoord, Wilhelminaoord a Boschoord. Z celé země do nich posílaly obecní orgány chudé rodiny, které zde obdržely malý kousek půdy a učily se na nich hospodařit a být soběstačné.²¹

¹⁸ Notáblové – označení pro významné obyvatele města, např. starosta náležel mezi notáble.

¹⁹ BANK, J. TH. M. – HUIZINGA, J. J. – MINDERAA, J. T.: c. d., s. 57.

²⁰ Johannes graaf van den Bosch (1780–1844), nizozemský politik a voják, v roce 1827 se stal generálním komisařem Západní Indie, v letech 1830–1834 generálním guvernérem Nizozemské východní Indie, který zaváděl tzv. kulturní systém. Po návratu do království se stal do roku 1839 ministrem kolonií.

²¹ *Het Vaderlandse Geschiedenis Boek*. Den Haag 2003, s. 207.

Jižní části království se jevily finančně stabilní, a proto musely přispívat na velké dluhy severu. Navzdory tomu i ony se potýkaly s velkými rozdíly mezi bohatými a chudými. Velké obchodní a průmyslové zisky zmizely v nových projektech nebo v kapsách ředitelů společností, proto každý sedmý občan jihu žil v bídě.

Král Vilém I. pracoval usilovně na sjednocení království po všech stránkách. Zavedl např. metrický systém, což nebylo nic samozřejmého. Tento systém vznikl v době francouzské revoluce a byl posléze Napoleonem Bonapartem zrušen. Král ustavil nová dovozní a vývozní cla, aby zastaralý amsterdamský trh získal nový podnět.

Díky své neúnavné činnosti si vysloužil přívlastky *koopkoning* (král-obchodník) a *kanalenkoning* (král-budovatel kanálů). Král podporoval moderní textilní průmysl na jihu a nechal pro něj obchodníky ze severu přivážet z Indie bavlnu.

V roce 1815 byl dluh Severního Nizozemí přes 1250 miliónů guldenů, zatímco dluh Jižního Nizozemí činil pouhých 25 miliónů. To byl jeden z důvodů, proč v Belgii odmítali ekonomickou jednotu s Nizozemskem. Belgie byla dobře prosperující průmyslovou zemí. Belgičtí průmyslníci neviděli žádnou výhodu ze spojení se Severním Nizozemím, zemí po napoleonském období prakticky bez hospodářských kontaktů, s minimálním podílem moderního průmyslu a navíc zatíženou dluhy. Severní Nizozemí žilo především ze zemědělství, které se však v roce 1820 dostalo do krize kvůli nasycenému trhu. Vilém I. se proto pokusil z kolonií udělat odbytiště pro domácí výrobky.²²

V roce 1824 král založil Nizozemskou obchodní společnost (*Nederlandsche Handel Maatschappij*). Nizozemská obchodní společnost v prvních letech obchodovala s Indii, Čínou, se zeměmi okolo Baltského moře i se státy v Latinské Americe. Mezi její činnosti náležely všechny oblasti dovozu a vývozu, dále šíření informací z ekonomického světa potřebných pro vnitřní i zahraniční obchod. Byla i poradním orgánem vlády. Po několika letech se společnost zaměřila na nejvíce prosperující oblast své činnosti, tou byl dovoz a vývoz z Nizozemské východní Indie, přičemž získala monopol na obchod s Nizozemskou východní Indií. Nejdůležitější produkty představovaly káva, cukr a indigo.²³

Pojmenování *kanalenkoning* si král Vilém I. vysloužil tím, že nechal postavit a vybudovat velké množství kanálů potřebných pro fungující ekonomiku země. Severoholandský kanál (*Noord-Hollands Kanaal*), postavený mezi léty 1818–1824 v provincii Severní Holland vedoucí z Amsterdamu přes Purme-

²² JANSMA, K. – SCHROOR, M.: c. d., s. 285.

²³ BANK, J. TH. M. – HUIZINGA, J. J. – MINDERAA, J. T.: c. d., s. 18.

rend a Alkmaar do Den Helderu, patřil k největším své doby na světě: byl 37 metrů široký, skoro šest metrů hluboký a 75 kilometrů dlouhý. Plout po něm mohly i největší tehdejší plachetnice. Velkým projektem bylo vytvoření vodní cesty *Zuid-Willemsvaart* v letech 1822–1826 mezi městy 's-Hertogenbosch a Maastricht. Dosáhl délky 123 kilometrů, šířky 18 metrů a hloubky dvou metrů. K jeho dalším dílům patří *Zederikkanaal* a *Kanaal door Voorne* v provincii jižní Holland a *Willemsvaart* u Zwolle v provincii Overijssel.²⁴

Pozitivní efekt přinesla i oprava a zpevnění cest. Stejně kladný počín představovala výstavba oceláren ve Valonsku, otevření přístavu Antverpy a stimulace jižního textilního průmyslu. To vše přispělo k velkému exportu plátna, zbraní, železných výrobků a lnu a dovozu vlny a bavlny.

Mnoho z těchto ekonomických počínů financoval král z jím zřízeného *Amortisatiesyndicaat*, který vznikl v roce 1822 sloučením *de Amortisatiekas* a *het Syndicaat der Nederlanden*. K nelibosti mnoha vlivných představitelů stál mimo kontrolní činnost generálních stavů.²⁵ Jeho vznik měl umožnit snížit státní dluh a financovat veřejné projekty. Syndikát získával peníze nákupem dluhopisů a prodejem pozemků.

Společenské rozdíly

Méně úspěšně proběhlo sjednocení ze společenského pohledu. Jižní a severní mentalita se spolu nedokázaly shodnout. Prvotní rozdíl se nacházel v jazyce. V Jižním Nizozemí byla administrativním jazykem elit francouzština. Vlámština představovala pouze jazyk služebníků a dělníků. Zavedení jazykových nařízení z 15. září 1819 stanovilo, že všichni obyvatelé provincií Antverpy, Limburk, východních a západních Flander směli s úřady komunikovat pouze nizozemsky. Od 1. ledna 1823 se představitelům těchto provincií zakázalo zcela užívat francouzštinu.²⁶ Toto nařízení však nebylo jižními elitami ve větší míře přijato. Zaselo pouze další semínko nesváru.

Hlavní postavou prvotního odporu proti královým nařízením byl gentský biskup francouzského původu Maurice-Jean-Magdeleine de Broglie. Přesvědčoval katolíky z jihu, aby odmítli přísahat na ústavu z roku 1815. Když se během bohoslužby odmítl pomodlit za porod královny, naskytla se Vilémovi možnost postavit biskupa před soud. Biskupovi se podařilo uprchnout

²⁴ VAN DER HORST, H.: c. d., s. 282.

²⁵ JUKO-STIJN VAN DER PERRE, Frank: *De prijs van de Scheiding. Het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1830–1839)*. Kapellen 2007, s. 211, 213.

²⁶ JANSMA, K. – SCHROOR, M.: c. d., s. 285.

do Francie. Jeho útěk dal králi příležitost k pokusu o oslabení pozice katolické církve v Belgii.²⁷

Vilém I. byl přesvědčen o tom, že jeho pokroková kulturní politika po čase odstraní „předsudky“ na jihu země. Zavedení státního školství však vytvořilo nový zdroj nespokojenosti katolíků. Král v roce 1819 nařídil, že se během čtyř let musí nizozemština stát jazykem škol, správy a soudů ve vlámských provinciích. Proti tomu se postavila pofrancouzštělá elita. V roce 1825 král založil v Lovani *Collegium Philosophicum*, státní školu, kterou museli absolvovat všichni studenti kněžství dříve, než nastoupili do dalšího semináře.²⁸ Následkem stále větší nevole bylo rozhodnutí Viléma I. ze 4. června 1830, aby bylo v Jižním Nizozemí odstraněno jazykové nařízení.

Obě části království měly rozdílné historické zátěže. Vzájemná obava z převahy jednoho nebo druhého jazyka a náboženství připravovala půdu pro možné konflikty. Přitom hráli v pozadí rozhodující roli Francouzi. S jejich svolením vznikl ve Francii *Legion belge parisienne* financovaný ze soukromých prostředků a dva bataliony přibližně o 400 dobrovolnících. Tímto si francouzská vláda připravovala půdu pro potencionální připojení Belgie.

Politika Viléma I., který se snažil vládnout jako osvěcený panovník, vyvolávala v tradicionalistickém jihu nespokojenost. Jako velkou nespravedlnost cítili menší zastoupení jihu ve srovnání se severem ve vysokých vládních postech a ve vedení armády. V roce 1827 z celkového počtu 15 ministrů a státních sekretářů byli jen tři z Belgie, z 53 generálů jen osm z jihu.²⁹ Tento stav přispěl také k tomu, že jižní část království začala uvažovat o změně stávajícího stavu.

Odtržení Belgie 1830

Spojení Nizozemska a Belgie pod vládou Viléma I. bylo zamýšleno jako nárazník proti francouzským expanzivním snahám. Dlouhé období před sjednocením v roce 1815 žily obě země rozděleně, čímž se navzájem odcizily, a navíc měly protikladné ekonomické zájmy. Valonské obyvatelstvo, hovořící francouzsky, a náboženská otázka (na jihu zcela převažovali katolíci) přinášely narůstající společenskou krizi. Tu znásobila nezaměstnanost způsobená industrializací a neúroda v roce 1829. Všechny tyto faktory vedly k vypuknutí povstání v jižní části království, dnešní Belgii.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ VAN DER HORST, H.: c. d., s. 285.

²⁹ HULICIUS, Eduard: *Belgie*. Praha 2006, s. 120.

Katolíci považovali Viléma I. za nedůvěryhodného navzdory konkordátu, který uzavřel v roce 1827 s papežem o odstranění povinného vzdělávání na *Collegiu Philosophicu*. Mladá generace katolíků na jihu viděla šanci pro církev v osvobození od všech vládních zásahů. V tom s nimi byli zajedno i mladí liberálové. Jejich otcové odsouhlasili v roce 1814 vládu Viléma I. jako garanci proti obnově starého stavu s jeho ekonomickými omezeními a kněžskou vládou. Mladí však chtěli víc. Požadovali všeobecnou svobodu tisku a parlamentní vládní systém s ministerskou odpovědností. S nespokojenými katolíky vytvořili v roce 1828 tzv. *Monsterverbond* (Obludný spolek) a o rok později začali krále zavalovat peticemi.³⁰ Jejich cílem ještě nebylo vytvoření samostatného státního útvaru, nanejvýš uvažovali o administrativním rozdělení. V březnu 1829 propukla druhá petiční akce, které se účastnilo i duchovenstvo. Požadovala se svoboda tisku a vzdělávání, zavedení soudní odpovědnosti a zrušení zdanění vodních mlýnů. V prosinci 1829 sdělil král Vilém I. Generálním stavům, že stávající systém nehodlá měnit. Toto rozhodnutí zapůsobilo v jižní části království jako vyhlášení války.³¹ V roce 1830 pak propuklo povstání. Vzorem se stala Červencová revoluce v Paříži, při níž Pařížané donutili krále Karla X. k odstoupení. Dne 25. srpna 1830 se hrála v bruselském divadle *Muntschouwburg* (Mincovní divadlo) opera od francouzského skladatele Daniela Aubera s názvem *La muette de Portici* (Němá z Portici) o neapolském povstání proti Španělům v roce 1648. Árie *Amour socre de la Patrie* (Svatá láska k vlasti) zapůsobila jako roznětka. V Bruselu vypukly nepokoje, které se rozšířily po celé Belgii.

Belgická elita zpočátku doufala, že přiměje krále pod tlakem okolností k jednáním o jejích stížnostech. Delegace předních občanů Bruselu žádala krále o provedení reform a o odchod nenáviděných ministrů, zvláště Cornelise Felixe van Maanena. Van Maanen byl ministrem zahraničních věcí a velkým zastáncem králových kroků při potlačování opozice, např. i omezení svobody tisku či jazykových nařízení.

Král poté svolal Generální stavy, které měly tuto záležitost řešit místo něj.³² Současně však do Bruselu poslal vojsko pod vedením svého druhého syna Frederika, aby město obsadil. Po třech dnech pouličních bojů se jeho vojsko muselo stáhnout.³³

³⁰ SKLENÁŘOVÁ, S.: *Nizozemsko*. Praha 2006, s. 113.

³¹ *Grijs gehouden*, c. d., s. 161.

³² VAN DER HORST, H.: c. d., s. 289.

³³ *Grijs gehouden*, c. d., s. 162.

Brusel požadoval správní oddělení Belgie a Nizozemska. Možnost, že by Vilém I. zůstal králem obou zemí, však král odmítl. Jeho odmítavý postoj a nesouhlas s návrhy dočasné vlády ustavené během bojů v Bruselu, přispěly k tomu, že v listopadu 1830 vyhlásil Národní kongres nezávislost Belgie. Spolu s tím odhlasoval, že rod Oranžských je na věky v Belgii zbaven trůnu. V prosinci se sešli v Londýně evropští ministři a vyslanci zneklidnění dalším místem nepokojů v Evropě a nařídili Nizozemsku oddělení Belgie.³⁴

Jednání o oddělení jihu probíhala těžce, protože Vilém I. odmítal návrhy velkých mocností o budoucí podobě království. Velké mocnosti – Francie, Anglie a Prusko – uznaly vznik nové monarchie již v lednu 1831 a spolu s tím i „věčnou neutralitu“ Belgie. Národní kongres Belgie v únoru 1831 přijal ústavu a do čela vzniklé monarchie zvolil Leopolda I. z dynastie Sasko-Koburské.³⁵

V době londýnských jednání podnikl Vilém I. vojenský vpád do Belgie, nazývaný desetidenní tažení (*Tiendaagse veldtocht*), který však skončil neúspěchem. Král přesto odmítl úpravu stavu, která mu byla předložena, a devět let udržoval velké vojsko, čímž přivedl svou zemi do velkých dluhů. Teprve v roce 1839 byl ochoten přistoupit na kompromis s Belgií. Vztah mezi oběma zeměmi byl upraven smlouvou, kterou schválily oba parlamenty. Dnešní Limburk byl definitivně připojen k Nizozemsku a Vilém I. získal i německy mluvící polovinu velkovévodství lucemburského.³⁶ Nizozemsko tak nakonec zaujímal přibližně stejnou plochu, která dříve tvořila území bývalé Republiky spojených provincií.

Patnáct let společné historie Jižního a Severního Nizozemí přineslo období plné protikladů. Snaha o návrat ke stavu před rokem 1581, odkud lze odvodit počátek existence či formování Jižního (rakouského) Nizozemí, se zcela minula účinkem. Více než dvě stě let se vývoj v obou zemích ubíral zcela jiným směrem a působily na něj naprosto odlišné vlivy.

Spojení těchto dvou sousedních území sledovalo z anglické pozice nejen vytvoření hráze proti možné francouzské rozpínavosti, avšak i silnější státní útvar, který by byl schopen postarat se i vojensky o svou obranu či o kolonie, které mu byly navraceny.

Představa poklidného spojení však nedošla realizace a od počátku se střetávaly dva odlišné světy, katolíci versus protestanté, ekonomicky silnější jih s momentálně po francouzském období velice oslabeným severem. Způsob

³⁴ JANSMA, K. – SCHROOR, M.: c. d., s. 288; *Grijs gehouden*, c. d., s. 163.

³⁵ HULICIUS, E.: c. d., s. 125–126.

³⁶ *Grijs gehouden*, c. d., s. 165.

vlády krále Viléma I. nesplňoval od počátku představu obyvatel jižních zemí a spolu s pocitem nespravedlivého zastoupení ve významných funkcích přispěl k vyhlášení samostatného Belgického království. Rok 1830 lze považovat za rok zrodu dvou království moderních dějin.

RESUMÉ

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ NIZOZEMSKÉ (1815–1830)

Spojené království nizozemské vzniklo v roce 1815 sloučením Severního a Jižního (Rakouského) Nizozemí jako jeden ze závěru kongresu ve Vídni. Zvláště Anglie si toto sloučení přála, neboť nové království se mělo stát nárazníkem proti možné agresi Francie. Personální unii bylo království v osobě krále spojeno s Lucemburským velkovévodstvím. První a jediný král nového království pocházel z rodu Oranžských, kteří před francouzským obdobím v Republice spojených provincií vládli jako místodržící, *stadhoudeři*. Vilém I. byl synem posledního místodržícího Viléma V., s nímž v roce 1796 odešel do emigrace. Spojení Severního a Jižního Nizozemí však nebylo šťastným, protože obě země měly za sebou zcela odlišnou minulost a historickou zkušenost. Protestantický sever si nemohl zcela rozumět s katolickým pofrancouzštělým jihem. Dalším zdrojem nespokojenosti byla otázka ekonomická, kdy bohatší jih musel přispívat na dluh severní části království. Stejně tak byli obyvatelé dnešní Belgie nespokojeni se zastoupením v Generálních stavech, kdy obě části země měly stejný počet zástupců ve druhé komoře, i když jih obývalo mnohem více lidí. Osoba krále, který se snažil vládnout jako osvícený despota a jeho cílem bylo i sjednocení země v jazyku, kdy úředním jazykem se měla stát holandština, si nezískala sympatie jižních představitelů. Na druhou stranu Vilém I. usiloval o obnovu země podporou průmyslu, stavbou hrází a kanálů, oživením obchodu a znovuzískáním ztracených trhů. Nespokojenost s přetrvávající situací vyústila v srpnu 1830 v Bruselu v povstání a v následné vyhlášení samostatného Belgického království.

SUMMARY*THE UNITED KINGDOM OF THE NETHERLANDS (1815–1830)*

The United Kingdom of the Netherlands was established in 1815 when the North and South Netherlands were united as a result of the Congress of Vienna. Especially England had desired this act because the new kingdom was supposed to serve as a “bumper” region against aggression of France. The kingdom was unified with the Grand Duchy of Luxembourg under one sovereign into a personal union. The first and only king of the new kingdom came from the House of Orange whose members ruled in the Republic of United Provinces as governors, so-called stadhouders, before the French period. It was William I, son of the last governor William V, who had left for emigration with his father in 1796. On one hand, the connection of the North and South Netherlands was not fortunate because both countries had different past and historical experience. The Protestant north could not get on well with the Catholic Frenchified south. An economic problem was another source of dissatisfaction. Richer south had to support debts of the northern part of the kingdom. The inhabitants of what is today's Belgium were not satisfied with representation in the States General. Both parts of the country had equal numbers of representatives in the second chamber even though more people lived in the south. Thus, the king, who tried to rule as an enlightened despot, did not receive much fondness from the southern representatives. Moreover, his aim was to unite the countries also in the question of language. Dutch should have become the official language. On the other hand, William I aimed to rebuild the country through industry support, dam and canal building, trade stimulation and recovery of lost markets. The dissatisfaction with the situation led to the Brussels uprising in August 1830. As a result, the independent Kingdom of Belgium was declared.

Translated by Mgr. Jitka Pelikánová

Mgr. Sylva Sklenářová, Ph.D.
Archiv Univerzity Hradec Králové
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62
500 03 Hradec Králové